

Warszawa, 08-03-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.501.8.2024.JJ

Pan

Adam Bodnar

Minister Sprawiedliwości

Ministerstwo Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11

00-950 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze!

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, realizując funkcję niezależnego organu do spraw równego traktowania¹, analizuję, monitoruję i wspieram równe traktowanie wszystkich osób, w tym badam problematykę dyskryminacji oraz stopień realizacji i przestrzegania zasady równego traktowania przez organy władzy publicznej. W ramach tych zadań wspieram również osoby transpłciowe przechodzące przez procedurę prawnego uzgodnienia płci metrykalnej.

Wobec braku szczegółowych przepisów regulujących procedurę tranzycji prawnej i konieczności wytoczenia przez osobę transpłciową powództwa przeciwko

¹ Zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 970).

rodzicom w trybie art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego² podejmują działania, aby postępowania prowadzone w tym trybie możliwie najpełniej realizowały standard międzynarodowy i w jak najmniejszym stopniu ingerowały w prawa jednostki. W kierowanych do Rzecznika wnioskach niezmiennie zgłaszane są przede wszystkim problemy z przewlekłością postępowań oraz postępowaniem dowodowym, w tym sposobem przeprowadzania opinii sądowych przez biegłych. Trzeba przy tym zauważyć, że liczba spraw o ustalenie płci stale rośnie – w latach 2014-2019 było to około 650 spraw³, w latach 2020-2022 w sądach okręgowych prowadzone były już 1162 takie sprawy. **Coraz więcej zatem osób dąży do tego, by ich tożsamość płciowa została uznana i właściwie odzwierciedlona w dokumentach urzędowych.**

Umożliwienie osobom transpłciowym prawnego uzgodnienia płci – tj. dostosowania oznaczenia płci w akcie urodzenia i dokumentach tożsamości do płci odczuwanej – jest **obowiązkiem pozytywnym państwa**, wynikającym z konieczności ochrony prawnej życia prywatnego, które obejmuje także życie w zgodzie z własną tożsamością płciową. Obowiązek ten wynika zarówno z art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁴, jak i art. 47 Konstytucji RP. W mojej ocenie niezbędne jest zatem wprowadzenie przepisów ustawowych, które w odpowiedni sposób regulowałyby tryb postępowania w takich sprawach.

Z doświadczenia pełnomocników reprezentujących osoby transpłciowe w postępowaniach o ustalenie płci w trybie powództwa z art. 189 k.p.c., a także ze skarg kierowanych do Rzecznika przez osoby transpłciowe wynika natomiast, że aktualnie postępowania te są nierzadko prowadzone w oderwaniu od wypracowanych w orzecznictwie wzorców. Sędziowie, nie mogąc oprzeć się na przepisach wprost określających właściwą procedurę, podejmują niekiedy niecelowe lub nadmiarowe z

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550, ze zm.; dalej: „k.p.c.”).

³ Zob. „Postępowania w sprawach o ustalenie płci – przewodnik dla sędziów i pełnomocników”, publikacja RPO dostępna pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Postepowania_w_sprawach_o_ustalenie_plci.pdf [dostęp: 22 lutego 2024 r.].

⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.).

punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy działania (np. powołują kilku biegłych lub wzywają licznych świadków, informują o postępowaniach prokuratorów), które dodatkowo przedłużają postępowanie i jedynie komplikują trudną sytuację emocjonalną powodów i powódek. Zdarza się także, że sędziowie wydają się nieświadomi znaczenia, jakie orzecznictwo nadaje roli rodziców w tych postępowaniach. Z treści orzeczeń oddalających pozwy w sprawach o uzgodnienie płci, z którymi zapoznał się Rzecznik Praw Obywatelskich wynika również, że wciąż – pomimo ugruntowanej linii orzeczniczej – niektórzy sędziowie stoją na stanowisku, że w obecnym porządku prawnym brak jest przepisu prawa materialnego, który pozwalałby na sądową korektę płci.

Z perspektywy praw i wolności człowieka i obywatela celem każdego postępowania o ustalenie płci jest przede wszystkim **zapewnienie ochrony godności osoby transpłciowej, której to postępowanie dotyczy**. Postępowania sądowe w sprawie tranzykcji prawnej znacząco wpływają na sytuację osobistą i prawa człowieka osób je inicjujących, a zatem powinny być potraktowane priorytetowo i zakończyć się w możliwie krótkim terminie. Konieczność szybkiego rozstrzygnięcia sprawy w przedmiocie ustalenia płci wynika z międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka osób transpłciowych. **Procedura prawnego uzgodnienia płci i zmiany odpowiednich dokumentów powinna być sprawna, przejrzysta, ogólnie dostępna i zapewniająca poszanowanie integralności fizycznej osoby transpłciowej oraz jej życia prywatnego, tak by fakt uzgodnienia płci nie był w jej dalszym życiu uwidoczniiony.**

Mając powyższe na względzie, we współpracy z pełnomocnikami, osobami transpłciowymi i ich sojusznikami, w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich zostało przygotowane drugie – poddane recenzjom wydawniczym oraz poprawione i uzupełnione – wydanie publikacji pt. **„Postępowania w sprawach o uzgodnienie płci. Przewodnik”**, której wersja cyfrowa znajduje się pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/postepowania-w-sprawach-o-uzgodnienie-plci-przewodnik>.

Publikacja uwzględnia dodatkowe kwestie wynikające z doświadczeń Rzecznika oraz osób biorących udział w postępowaniach o uzgodnienie płci metrykalnej. W poprawionym wydaniu dokonano zmian i uzupełnień merytorycznych, a także zaktualizowano wykaz orzecznictwa sądów polskich i międzynarodowych oraz część dotyczącą dobrych praktyk w postępowaniu. W Przewodniku znalazł się również rozbudowany słowniczek oraz odpowiedzi na pytania związane z samym zjawiskiem

transpłciowości, które – mam nadzieję – pozwolą na podejmowanie najlepszych dla stron procesowych decyzji. Liczę, że niniejsza publikacja będzie pomocnym narzędziem w prowadzeniu postępowań o ustalenie płci metrykalnej, a **wdrożenie zawartych w niej rekomendacji pozwoli osobom transpłciowym przejść proces tranzycki prawnej w bezpiecznej atmosferze, przy poszanowaniu ich godności i prawa do życia prywatnego.**

Z doświadczenia Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że proces prawnego uzgodnienia płci jest długotrwały i może trwać nawet kilka lat, w zależności od postawy sądu i stanowisk osób pozwanych. Uwzględniając powyższe, a także zasadność uzyskania rozstrzygnięcia w możliwie krótkim terminie, sprawy o uzgodnienie płci mogłyby zostać uwzględnione w katalogu sprawy pilnych, zawartym § 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2514; dalej: „Regulamin”). W konsekwencji sprawy byłyby kierowane do przydziału niezwłocznie (§ 49 ust. 4 Regulaminu) i mogłyby być rozpoznawane poza kolejnością ich wpływu do danego referatu (§ 79 ust. 2 Regulaminu).

Wobec powyższego, działając na podstawie art. 16 ust. 1 w zw. z art. 17b pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2023 r. poz. 1058, t.j.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie nowelizacji Regulaminu urzędowania sądów powszechnych poprzez włączenie spraw dotyczących sądowego uzgodnienia płci toczących się w oparciu o art. 189 k.p.c. do katalogu spraw pilnych zawartego w § 2 pkt 5 tego aktu i poinformowanie mnie o podjętych w tej sprawie decyzjach. Jednocześnie wyrażam nadzieję, że w najbliższej przyszłości ustawodawca przyjmie przepisy prawne regulujące procedurę uzgodnienia płci, które będą w pełni uwzględniać standard ochrony praw człowieka osób transpłciowych omówiony w załączonej do niniejszego pisma publikacji.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Załącznik:

- Publikacja pt. „**Postępowania w sprawach o uzgodnienie płci. Przewodnik**”,
Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, Zasada Równego Traktowania. Prawo i
praktyka, nr 35, Warszawa 2024 (3 egzemplarze).

Do wiadomości:

Pani Katarzyna Kotula, Ministra do spraw Równości

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Al. Ujazdowskie 1/3

00-583 Warszawa

Pani Monika Horna-Cieślak, Rzecznik Praw Dziecka

Biuro Rzecznika Praw Dziecka

ul. Chocimska 6

00-791 Warszawa

**Pani Kamila Gasiuk-Pihowicz, Przewodnicząca Komisji Sprawiedliwości i Praw
Człowieka**

Kancelaria Sejmu

ul. Wiejska 4/6/8

00-902 Warszawa

**Pan Grzegorz Federowicz, Przewodniczący Komisji Praw Człowieka i
Sprawiedliwości**

Kancelaria Senatu

ul. Wiejska 6/8

00-902 Warszawa